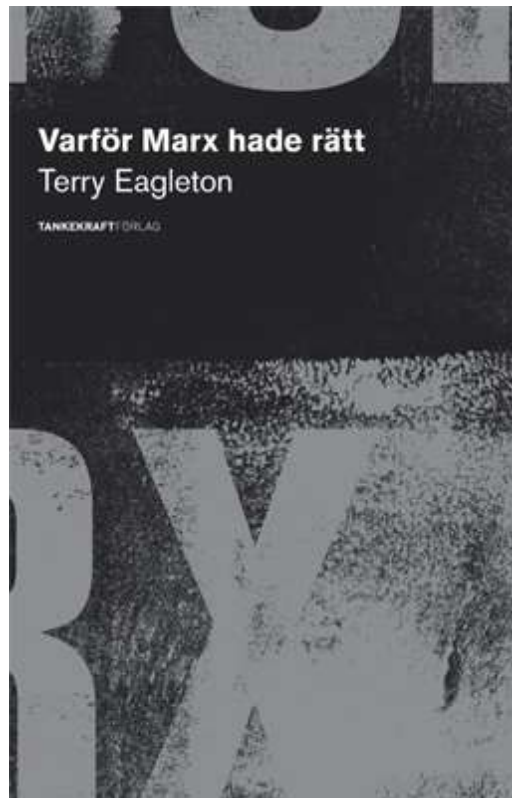

Terry Eagleton

Marxismen och våldet

Som komplement till *Röda rummet*-artikeln ”Kvickhet, kristendom och kritik: En introduktion till Terry Eagleton”^{*} återger vi här kapitel 8 ur *Varför Marx hade rätt* (Tankekraft, 2011). Utdraget publiceras med förlagets medgivande.

OBS: Boken finns fortfarande tillgänglig och kan t ex beställas från nätbokhandlarna Adlibris och Bokus.

Marxisterna förespråkar våldsamma politiska aktioner. De säger nej till en sansad utveckling med moderata, gradvisa reformer och väljer i stället revolutionens blodiga kaos. En liten skara upprorsmän kommer att göra revolt, störta staten och påtvinga majoriteten sin vilja. Detta är ett av många exempel på att marxismen står i kraftig motsättning till demokratin. Eftersom marxisterna föraktar moralen och avfärdar den som ideologisk är de inte särskilt bekymrade över den förödelse som deras politik skulle leda till för befolkningen. Ändamålet helgar medlen, oavsett hur många liv som går förlorade.

Tanken på revolution framkallar normalt bilder av våld och kaos. Sådillvida kan den ställas mot samhällsreformerna, som vi oftast tänker på som fredliga, moderata och gradvisa. Detta är emellertid en vilseledande motsättning. Många reformer har varit allt annat än fredliga. Tänk bara på kampen för medborgerliga rättigheter i USA, som var långtifrån revolutionär men som ändå inbegrep död, misshandel, lynchningar och brutalt förtryck. I det koloniserade Latinamerika på sjutton- och artonhundratalet utlöste varje försök att genomföra liberala reformer våldsamma konflikter i samhället.

Omvänt har många revolutioner varit relativt fredliga. Det finns både sammetsrevolutioner

^{*} Se: [En introduktion till Terry Eagleton](#)

och våldsamma revolutioner. Inte många dog i Dublinupproret 1916, som ledde till att Irland delvis blev självständigt. Förvånansvärt lite blod spilldes under bolsjevikrevolutionen 1917. Själva övertagandet av de viktigaste platserna i Moskva skedde faktiskt utan att ett enda skott avlossades. Som Isaac Deutscher skriver räckte det med en lätt knuff för att regeringen skulle falla¹ — så överväldigande var stödet för upprorsmännen bland allmänheten. När Sovjetunionen föll mer än sjuttio år senare så kollapsade detta enormt utbredda territorium, med sin historia av våldsamma konflikter, utan mycket mer blodspillan än dagen då det grundades.

Visserligen följde ett blodigt inbördeskrig snart efter bolsjevikrevolutionen. Men detta berodde på att den nya samhällsordningen angreps våldsamt av både högervridna styrkor och utländska inkräktare. De brittiska och franska styrkorna backade till fullo upp de kontrarevolutionära vita styrkorna.

Inom marxismen kännetecknas inte en revolution av hur mycket våld den omfattar. Inte heller behöver det handla om en fullständig omstörtning. I Ryssland vaknade man inte morgonen efter bolsjevikrevolutionen och fann att alla marknadsförhållanden hade avskaffats och att all industri ägdes av staten. Tvärtom överlevde marknaderna och den privata egendomen en lång tid efter att bolsjevikerna hade tagit makten, och för det mesta skedde bolsjevikernas nedmontering av dessa gradvis. Partiets vänsterfalang behandlade småbönderna på liknande sätt. Det var inte tal om att tvinga in dem i kollektiva jordbruk med våld; i stället skulle processen vara gradvis och ske i samförstånd.

Revolutioner är ofta utdragna, och det kan ta hundratals år att uppnå deras mål. Europas medelklass avskaffade inte feodalismen över en natt. Att ta den politiska makten är något kortsiktigt; att förändra ett samhälles seder, institutioner och tankemönster tar betydligt längre tid. Man kan förstatliga industrin genom regeringsbeslut, men enbart lagstiftning kan inte producera män och kvinnor som känner och betar sig annorlunda än sina mor- och farföräldrar. Sådant kräver en långsiktig process av utbildning och kulturell förändring.

De som tvivlar på att sådana förändringar är möjliga bör ta en ordentlig titt på sig själva. Vii det moderna Storbritannien är nämligen resultatet av en lång revolution som nådde sitt klimax under sextonhundratalet, och det viktigaste tecknet på att den var framgångsrik är att de flesta av oss är helt ovetande om den. De framgångsrika revolutionerna är de som i slutändan raderar alla spår av sig själva. Därigenom får de den situation som man kämpat för att få till stånd att verka fullständigt naturlig. På det sättet påminner de lite om barnafödsel. För att fungera som ”normala” människor måste vi glömma ångesten och skräcken från vår födsel. Födslar är vanligtvis traumatiska, vare sig det gäller individer eller politiska tillstånd. I *Kapitalet* påminner Marx oss om att den moderna brittiska staten — som byggdes genom en intensiv exploatering av småbönder som blivit proletariat — dröp av blod och smuts när den blev till. Detta är en av orsakerna till att han skulle ha blivit förfärad om han hade sett Stalins tvångsurbanisering av de ryska småbönderna. De flesta politiska stater uppstår genom revolutioner, invasioner, ockupationer, intrång eller (i fallet med samhällen som USA) utrotning. De framgångsrika staterna är de som har lyckats radera denna blodiga historia från medborgarnas medvetande. Stater vars orättfärdiga tillkomst ligger alltför nära i tiden för att det ska vara möjligt — till exempel Israel och Nordirland — plågas ofta av politiska konflikter.

Om vi själva är produkter av en ytterst framgångsrik revolution så är det i sig ett svar på de konservativas anklagelse om att alla revolutioner i slutändan misslyckas, eller återgår till det tidigare tillståndet, eller gör allt tusen gånger värre, eller äter upp sina egna barn. Kanske har jag missat något i nyhetsrapporteringen, men Frankrike tycks inte ha återinsatt den feodala aristokratin i regeringen, och samma sak gäller för de jordägande junkrarna i Tyskland.

¹ Isaac Deutscher, [Stalin](#), övers. Aida Törnell och Håkan Arvidsson (Göteborg: Coeckelberg, 1972).

Storbritannien har förvisso fler feodala kvarlevor än de flesta moderna nationer — allt från lordernas överhus till *The Gentleman Usher of the Black Rod* — men det beror till stor del på att de är användbara för den styrande medelklassen. Liksom monarkin genererar de en sorts mystik som är ämnad att hålla den stora massan lagom överväldigad och vördnadsfull. Det faktum att de flesta briter inte anser att prins Andrew utstrålar en förförisk air av mystik och gåtfullhet är en vink om att det kan finnas mer tillförlitliga sätt att stärka sin makt.

De flesta som lever i västvärlden i dag skulle med stor sannolikhet hävda att de är emot revolutioner. Detta betyder förmodligen egentligen att de är emot vissa revolutioner och för andra. Andras revolutioner är — liksom andras mat när man går på restaurang vanligtvis mer tilltalande än ens egna. De flesta av dessa människor skulle förmodligen uttrycka sympati för den revolution som störtade briterna från makten i Amerika i slutet av artonhundratalet, eller för självständigheten som vanns av koloniserade länder från Irland och Indien till Kenya och Malaysia. Det är osannolikt att särskilt många av dem grät bittert över sovjetblockets fall. Slavuppror från Spartacus till USA:s sydstater vinner förmodligen deras sympatier. Ändå förekom våld i alla dessa uppror — i vissa fall mer våld än under bolsjevikrevolutionen. Skulle det då inte vara ärligare att erkänna att det är socialistiska revolutioner som man motsätter sig, inte revolutioner som sådana?

Det finns så klart en liten grupp människor, kända som pacifister, som helt och hållet förkastar våld. Det mod och den principfasthet de uppvisar, trots att de ofta får utstå offentliga smädelser, är verkligen beundransvärda. Men pacifister är inte bara människor som avskyr våld. Det gör nästan alla, med undantag för ett fåtal sadister och psykopater. För att pacifismen ska vara värd att argumentera mot måste den vara mer än en from förklaring om att krig är något vedervärdigt. Exempel som nästan alla skulle hålla med om är tråkiga, hur kloka de än må vara. Den enda pacifist som det är värt att argumentera med är den som helt och hållet tar avstånd från våld. Och det betyder att man inte bara tar avstånd från krig eller revolutioner, utan att man skulle vägra att slå en förrymd mördare i huvudet, tillräckligt hårt för att bedöva honom men inte döda honom, när han just ska rikta sitt maskingevär mot en grupp småbarn i ett klassrum. Den som hade möjlighet att göra detta men lät bli skulle ha mycket att förklara på nästa föräldramöte. I ordets absoluta betydelse är pacifismen grovt omoralisk. Nästan alla håller med om att man måste använda våld i vissa extrema och exceptionella fall. FN-stadgarna tillåter väpnat motstånd mot ockupationsmakter. Allt sådant våldsutövande måste dock begränsas genom hårda villkor. Våldet måste vara huvudsakligen defensivt, det måste vara en sista utväg efter att man har prövat och misslyckats med allt annat, det måste vara det enda sättet att upphäva en stor oförrätt, det måste vara välvärdigt, det måste ha en rimlig chans att lyckas, det får inte användas för att slakta oskyldiga civila och så vidare.

Under sin korta men blodiga utveckling har marxismen omfattat en ohygglig mängd våld. Både Stalin och Mao Zedong var massmördare på en nästan ofattbar nivå. Som vi redan har sett är det dock väldigt få av dagens marxister som skulle försöka försvara dessa fasansfulla förbrytelser, medan många icke-marxister skulle försvara exempelvis bombningen av Dresden eller Hiroshima. Jag har redan hävdats att marxismen har kommit med betydligt mer övertygande förklaringar till hur Stalins och andras förbrytelser kunde ske (och därmed hur man kan förhindra att de någonsin sker igen) än någon annan åskådning. Men hur är det med kapitalismens förbrytelser? Vad kan man säga om det förfärliga blodbad, känt som första världskriget, där sammandrabbningarna mellan olika imperialistiska nationer som ville utöka sina territorier ledde till en meningslös död för många soldater ur arbetarklassen? Kapitalismens historia är bland annat en historia om världskrig, kolonialistisk exploatering, folkmord och svältkatastrofer som hade kunnat undvikas. Om en förvrängd version av marxismen gav upphov till den stalinistiska staten så var det en extrem mutation av kapitalismen som skapade den fascistiska staten. Om en miljon män och kvinnor dog under

den stora irländska svälten på 1840-talet var det i hög grad för att den tidens brittiska regering envist upprätthöll frihandelsreglerna i sin bedrövliga biståndspolitik. Vi har sett att Marx i *Kapitalet* skriver med illa undertryckt upprördhet om den blodiga, utdragna process då den engelska bondebefolkningen fördrevs från sin mark. Det är denna historia av våldsam expropriering som ligger bakom lugnet på den engelska landsbygden. Jämfört med denna förfärliga händelse, som sträckte sig över en lång tidsperiod, är en händelse som den kubanska revolutionen en tebjudning.

Enligt Marx är motsättningarna inbyggda i kapitalismens själva natur. Detta gäller inte bara klasskonflikterna som den inbegriper, utan de krig som den leder till när kapitalistiska nationer drabbar samman över globala resurser eller områden som står under imperialistiskt inflytande. För den internationella socialiströrelsen har däremot ett av de mest angelägna målen varit fred. När bolsjevikerna kom till makten drog de tillbaka Ryssland ur första världskrigets blodbad. Socialisterna, med sitt hat mot militarism och chauvinism, har spelat en viktig roll i de flesta av den moderna historiens fredsörelser. Arbetarrörelsen har inte handlat om våld utan om att få ett slut på våldet.

Marxisterna har också traditionellt varit motståndare till det som de kallar för ”äventyrs-politik”, med vilket menas att man sätter in en liten grupp revolutionärer mot statens jättelika styrkor. Bolsjevikrevolutionen genomfördes inte av ett hemligt koteri av konspiratörer, utan av individer som hade valts öppet i de folkliga, representativa institutioner som kallades för sovjeter. Marx motsatte sig bestämt pseudo-heroiska revolter genomförda av militanta kämpar med bister uppsyn som svingade högafflar mot stridsvagnar. Enligt honom var en lyckad revolution beroende av vissa materiella förutsättningar. Det är inte bara en fråga om att ha en vilja av stål och en god portion mod. En revolution kommer självklart att fungera bättre mitt under en stor kris där den styrande klassen är svag och splittrad medan de socialistiska styrkorna är starka och välorganiserade, än när det går bra för regeringen och oppositionen är nervös och splittrad. I den meningen hänger Marx materialism — hans enträgna analys av de materiella krafter som verkar i samhället — samman med frågan om revolutionärt våld.

De flesta arbetarklassprotester i Storbritannien, från chartismen till hungerdemonstrationerna på 1930-talet, har varit fredliga. På det hela taget har arbetarrörelser endast tagit till våld när de provocerats, i tider av svår nöd eller när det är tydligt att den fredliga taktiken har misslyckats. I stort sett samma sak gällde för suffragetterna. Arbetarnas tvekan inför att orsaka blodsutgjutelser har stått i kontrast till deras härskares villighet att använda piskan och pistolen. De har inte haft tillgång till något som varit i närheten av den kapitalistiska statens väldiga militära resurser. I många delar av världen har i dag förtryckarstaten, som är redo att använda sina vapen mot fredliga strejkare och demonstranter, blivit det normala. Som den tyske filosofen Walter Benjamin skrev är revolutionen inget skenande tåg; den är en nödbroms. Det är kapitalismen man har tappat kontrollen över, driven som den är av marknadskrafternas anarki och det är socialismen som försöker återställa en kollektiv kontroll över detta skenande odjur.

Om socialistiska revolutioner oftast har innefattat våld, är det framför allt för att de besuttna klasserna sällan vill ge upp sina privilegier utan kamp. Ändå är det rimligt att hoppas att sådan våldsanvändning kan hållas till ett minimum. Detta beror på att en revolution enligt Marx inte är samma sak som en statskupp eller en spontan missnöjesyttring. En revolution är inte bara ett försök att störta staten. En högerviden militärkupp skulle kunna handla om det, men det är inte det som marxisterna menar med revolution. En revolution i ordets verkliga mening sker bara när en samhällsklass gör slut på en annans herravälde och ersätter det med sin egen makt.

För den socialistiska revolutionen betyder det att den organiserade arbetarklassen, tillsammans med sina olika allierade, tar över från borgerligheten eller den kapitalistiska medelklassen. Men Marx betraktade arbetarklassen som den i särklass största klassen i det

kapitalistiska samhället. Vi talar alltså här om majoritetens agerande, inte om en liten grupp rebeller. Eftersom socialismen går ut på folkligt självstyre kan ingen göra socialistisk revolution å dina vägnar, på samma sätt som ingen kan bli professionell pokerspelare i ditt ställe. Som G. K. Chesterton skriver är den här sortens folkligt självbestämmande en aktivitet ”av samma slag som att skriva ett eget kärleksbrev eller snyta sig. Detta är sådant vi vill att folk skall göra på egen hand, även om de inte lyckas så väl”.² Min betjänt kanske är betydligt mer skicklig på att snyta mig än jag själv är, men det anstår min värdighet att jag gör det själv, eller åtminstone (om jag är prins Charles) då och då. Revolutionen kan inte överlämnas till dig av ett litet sammansvetsat avantgarde av konspiratörer. Som Lenin hävdade kan den inte heller genomföras utomlands och påtvingas någon under gevärshot, som Stalin gjorde i Östeuropa. Man måste själv vara aktivt inblandad i den — i motsats till den sortens konstnär som instruerar sina assistenter att gå och konservera en haj i hans namn. (Utan tvivel kommer samma sak snart att hända med författare.) Endast då kommer de som en gång var relativt maktlösa att ha den erfarenhet, det kunnande och den självsäkerhet som krävs för att omforma samhället som helhet. Socialistiska revolutioner kan enbart vara demokratiska. Det är den styrande klassen som är den odemokratiska minoriteten. Och den stora massan som sådana uppror per definition måste involvera är det säkraste skyddet mot ett överdrivet våldsutövande. Därför är det sannolikt att de revolutioner som har godast utsikter att lyckas också är de som är minst våldsamma.

Detta innebär inte att revolutioner inte kan provocera fram blodiga motreaktioner från panikslagna regeringar som är beredda att bekämpa dem med terrorhandlingar. Men även autokratiska stater behöver en viss mängd passivt samtycke — hur motvilligt och tillfälligt det än är — från dem som de härskar över. Man kan inte styra en nation ordentligt om den inte bara befinner sig i ett permanent tillstånd av missnöje utan dessutom förnekar att ens regim har någon som helst trovärdighet. Man kan fängsla delar av folket ibland, men inte hela folket hela tiden. Vissa sådana misskrediterade stater kan hålla sig kvar tämligen länge; tänk till exempel på de nuvarande regimerna i Burma eller Zimbabwe. I slutändan kan det dock bli uppenbart även för tyranner att deras tid är ute. Hur grymt och blodtörstigt det sydafrikanska apartheidsystemet än var, så förstod man så småningom att det inte kunde fortsätta. Detsamma kan sägas om diktaturena i Polen, Östtyskland, Rumänien och andra Sovjetstyrda nationer i slutet av 1980-talet. Detta gäller också för många av dagens medlemmar av Ulsters unionistparti, som efter år av blodspillan har tvingats inse att deras uteslutande av katolska medborgare helt enkelt inte längre är hållbart.

Men varför strävar marxister efter revolution i stället för parlamentarisk demokrati och samhällsreformer? Svaret är att de inte gör det, eller åtminstone inte enbart. Det är bara de så kallade vänsterradikala som gör det.³ Något av det första som bolsjevikerna gjorde när de kom till makten i Ryssland var att avskaffa dödsstraffet. Att vara reformist eller revolutionär är inte som att antingen heja på Everton eller Arsenal. De flesta revolutionärer förespråkar även reformer. Inte vilka gamla reformer som helst, och inte reformism som politiskt universalmedel — men revolutionärer förväntar sig inte att den socialistiska förändringen ska ske snabbt, lika lite som de feodala eller kapitalistiska förändringarna gjorde det. De skiljer sig inte från verkliga reformister genom att till exempel vägra kämpa mot sjukhusnedläggningar för att detta tar uppmärksamhet från den allt överskuggande Revolutionen. Det är snarare så att de ser på sådana reformer ur ett mer långsiktigt och mer radikalt perspektiv. Reform är mycket viktigt — men förr eller senare kommer man till en punkt där systemet vägrar ge efter, och inom marxismen kallas detta för de sociala produktionsförhållandena. Eller, uttryckt

² G. K. Chesterton, *Ortodoxi*, övers. Gerardus (Skellefteå: Artos, 2008), s. 57.

³ På det militanta 1970-talet kontrollerade man ibland hur rena en socialists åsikter var genom att låta honom eller henne svara på frågor som ”Skulle du använda dig av de borgerliga domstolarna om din partner blev mördad?” eller ”Skulle du skriva för den borgerliga pressen?” De sanna puristerna eller vänsterradikalerna var emellertid de som entydigt kunde svara nej på frågan ”Skulle du ringa den borgerliga brandkåren?”

på ett mindre hövligt och tekniskt sätt, en dominerande klass som kontrollerar de materiella resurserna och är utpräglad tveksam till att lämna dem ifrån sig. Det är bara då som det avgörande valet mellan reform och revolution blir nödvändigt. I slutändan kan man, som den socialistiske historikern R. H. Tawney har sagt, skala en lök lager för lager men inte skinna en tiger klo för klo. Jämförelsen med att skala en lök får emellertid reformarbetet att låta alltför enkelt. Många av de reformer som vi nu betraktar som värdefulla delar av det liberala samhället allmän rösträtt, gratis utbildning för alla, tryckfrihet, fackföreningar och så vidare — har kommit till stånd genom en folklig kamp mot den härskande klassens rasande motstånd.

Revolutionärer är inte heller nödvändigtvis motståndare till demokratin. Om den kan bidra till deras mål — så mycket bättre. Marxister har emellertid vissa reservationer inför den parlamentariska demokratin; inte för att den är demokratisk, utan för att den inte är tillräckligt demokratisk. Parlament är institutioner som vanliga människor tvingas permanent delegera sin makt till, och som de har väldigt lite kontroll över. Revolution betraktas normalt som motsatsen till demokrati, som något som kommer från illvilliga, underjordiska minoriteter som vill undergräva folkviljan hos majoriteten. I själva verket är en revolution något betydligt mer demokratiskt än något av det som för närvarande finns att tillgå, eftersom det är en process där män och kvinnor tar makten över sin egen tillvaro genom folkliga råd och församlingar. Bolsjevikerna hade en imponerande historia av öppna, inbördes konflikter, och tanken om att de skulle styra landet som det enda politiska partiet ingick inte i deras ursprungliga plan. Som vi ska få se är ett parlament dessutom en del av en stat som på det hela taget verkar för att säkra kapitalets makt över arbetskraften. Detta är inte bara en marxistisk uppfattning. Som en kommentator skrev på sextonhundratalet är det engelska parlamentet "egendomens beskyddare".⁴ I slutändan, hävdar Marx, representerar parlamentet eller staten inte så mycket de vanliga människorna som privategendomens intressen. Som vi har sett höll Cicero helt och hållet med om detta. Inget parlament i en kapitalistisk samhällsordning skulle våga konfrontera dessa väldiga intressen. Om parlamentet hotade att bli ett alltför radikalt hinder för dem skulle det snabbt visas på dörren. Därför skulle det vara märkligt om socialisterna betraktade sådana debattkammare som ett absolut nödvändigt forum för att argumentera för sin sak, i stället för ett forum bland många.

Marx själv verkar ha ansett att i länder som England, Holland och USA skulle socialisterna kunna uppnå sina mål med fredliga medel. Han avfärdade varken parlament eller samhällsreformer. Han trodde också att ett socialistparti endast kunde komma till makten med stöd från en majoritet av arbetarklassen. Han var en entusiastisk förkämpe för reformistiska organ såsom politiska partier, fackföreningar, kulturföreningar och politiska tidningar som företrädde arbetarklassen. Han argumenterade även för specifika reformistiska åtgärder som exempelvis en utvidgning av rösträtten och en förkortning av arbetsdagen. Vid ett tillfälle hävdade han faktiskt, lite väl optimistiskt, att allmän rösträtt i sig skulle undergräva det kapitalistiska styret. Även hans samarbetspartner Friedrich Engels lade stor vikt vid fredliga samhällsförändringar, och såg fram emot en revolution utan våld.

Ett av problemen med socialistiska revolutioner är att de har störst sannolikhet att bryta ut på de platser där de är som svårast att upprätthålla. Lenin noterade denna ironi i samband med bolsjevikupproret. Människor som är utsatta för grymt förtryck och som halvsvälter kan känna att de inte har något att förlora i en revolution. Å andra sidan är, som vi har sett, de underutvecklade samhällsförhållanden som driver dem till uppror sämsta möjliga plats att börja bygga socialism på. Det kan vara enklare att störta staten under sådana omständigheter, men man har inte tillgång till de resurser som skulle göra det möjligt att bygga upp ett fungerande alternativ. Människor som är nöjda med sin situation gör förmodligen inte revolution. Men det

⁴ Citerat av Christopher Hill i *God's Englishman: Oliver Cromwell and the English Revolution* (London: Weidenfeld and Nicolson, 1990), s. 137.

gör inte heller människor som har förlorat hoppet. Problemet för socialisterna är att människor är extremt tveksamma till att förändra sin situation så länge de fortfarande får ut något av den.

Ibland retar man marxisterna för arbetarklassens påstådda politiska likgiltighet. Vanliga människor kan mycket väl vara likgiltiga inför vardagspolitiken i en stat som de tycker är likgiltig inför dem. När staten väl försöker lägga ned deras sjukhus, flytta deras fabrik till västra Irland eller bygga en flygplats på deras bakgård börjar de ofta agera. Det måste betonas att vissa former av likgiltighet kan vara fullständigt rationella. Så länge systemet fortfarande kan ge medborgarna någon liten tillfredsställelse är det inte orimligt för dem att hålla fast vid det de har i stället för att ta ett riskabelt språng ut i en oförutsebar framtid. Man bör inte skratta åt den här typen av konservatism.

I vilket fall som helst är de flesta alltför upptagna med att hålla sig flytande för att bry sig om framtidsvisioner. Socialt sönderfall är, förstäeligt nog, inte något som de flesta människor gärna välkomnar. Och de kommer verkligen inte att välkomna det bara för att socialismen låter som en bra ide. Det är när bristerna i den rådande situationen börjar väga tyngre än nackdelarna med radikal förändring som ett språng in i framtiden börjar låta som ett rimligt förslag. Revolutioner bryter ofta ut när nästan vilka alternativ som helst tycks vara att föredra framför den rådande situationen. Att inte göra uppror i det läget skulle vara irrationellt. Eftersom kapitalismen i århundraden har hävdat egenintressets överlägsenhet kan den inte klaga när dess legohjon inser att deras kollektiva egenintresse ligger i att för en gångs skull prova något nytt.

Reformer och socialdemokrati kan förvisso vara sätt att köpa sig fri från revolution. Marx själv levde tillräckligt länge för att få se hur den här processen påbörjades i det viktorska Storbritannien, men inte så länge att han fick se dess fulla effekt. Om ett klassamhälle kan kasta tillräckligt många smulor och matrester åt sina hantlangare är det förmodligen tryggt för tillfället. När det inte gör det längre är det mycket sannolikt (men inte på något sätt oundvikligt) att de som befinner sig på förlorarsidan försöker ta över. Varför skulle de inte göra det? Hur skulle något kunna vara värre än inga smulor eller matrester alls? I det här läget blir det i högsta grad rationellt att satsa på en alternativ framtid. Och trots att förnuftet inte alltid bottnar hos människor är det tillräckligt robust för att man ska förstå när det nästan säkert är en fördel att överge nuet och gå in i framtiden.

De som frågar vem som ska störta kapitalismen glömmer att det på sätt och vis är onödigt att göra det. Kapitalismen kan mycket väl kollapsa på grund av sina egna inre motsättningar, utan den minsta knuff från dess motståndare. Den var faktiskt ganska nära att göra just det för bara några år sedan. Om systemet fullständigt imploderar är det dock mer troligt att det följs av barbari än av socialism, om det inte finns en organiserad politisk kraft till hands som kan erbjuda ett alternativ. En viktig anledning till att vi behöver en sådan organisation är alltså att om kapitalismen hamnar i en väldig kris så kommer färre människor att skadas, och ett nytt system som gagnar alla kan byggas upp ur ruinerna.

Se även:

Friedrich Engels: [Våldets roll i historien](#)

Lars Bergquist: [Hade Marx fel?](#)

Lästips – mer av/om Terry Eagleton

[Marxism och litteratur](#). Om marxistisk litteraturkritik.

[Walter Benjamin och historien](#).

Ola Sigurdson: [En introduktion till Terry Eagleton](#) (ur tidskriften *Röda Rummet*)

För en recension av *Varför Marx hade rätt*, se Lennart Kjörning: [Marx hade rätt](#) (*Flamman*)